

Dossier dels pobles de la caminada

Iàtova(oficialment Yàtova)

Geografia

El poble de Iàtova, situat a la major altitud de la comarca de la Foia de Bunyol, està catalogat com a poble d'alta muntanya. Se situa a 420 metres sobre el nivell del mar; per altra banda, és també el poble més interior de la comarca. El nucli s'allotja als peus del *Motrotón*, una lloma arrodonida que constitueix l'emblema local.

El riu *Juanes* que, a més del toll de la Carbonera (on en altres temps hi hagué un balneari), drena les aigües dels tolls de la cova de *las Palomas*. A més, disposa de paratges naturals com ara la [Serra de Martés](#), les *Pardenillas*, la [Tabarla](#), el [Mijares](#) i l'[embassament de Forata](#).

Història

En el cim del [Motrotón](#) i en el [Pico de los Ajos](#) hi ha jaciments ibers de l'[edat del bronze](#). Després de la conquesta cristiana de [1238](#), l'alqueria musulmana, coneguda com a *Atava*, va ser donada per [Jaume I](#) juntament amb Bunyol, Macastre (*Amacasta*), Alboraig i [Montroi](#), al cavaller aragonès [Roderic de Liçana](#), qui la va cedir en [1279](#) a [Hug de Follalquer](#), tinent del gran mestre de l'[orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem](#). [Jaume el Just](#) va reincorporar-la a la Corona el [1304](#) per a donar-la a son fill en [1315](#), el qual en [1328](#) va cedir-la al seu fill Jaume, de [Teresa d'Entença](#), juntament amb tota la Foia. En [1348](#) va passar a [Pere d'Aragó, comte d'Urgell](#), i després de ser derrotat, de nou a la Corona ([1393](#)). Va ser confiscada per [Ferran I](#) (1380-1416) venuda a Berenguer Mercader, qui fundaria vincle i herència de la baronia de Bunyol en el seu testament de [1467](#). Iàtova posseïx parròquia independent de la de Setaigües des de l'any [1530](#). En [1609](#), any de l'[expulsió dels moriscs](#), va quedar despoblada fins a [1611](#), quan encara era una aldea de Bunyol anomenada *Safoya*.

Monuments

- Església dels Sants Reis.** És d'estil [barroc](#), originària del segle XVII, al segle XVIII se'n feu una remodelació i va ser decorada d'acord amb el gust [neoclàssic](#). Va ser construïda en l'antiga [mesquita](#), de la qual es conserva la torre del campanar.
- El Pou de la neu.** Del segle XVII, és un depòsit de neu que servia per a conservar els aliments, tècnica ja utilitzada pels musulmans. Es tracta d'una de les poques [neveres](#) que es conserven dins d'un nucli urbà.
- Nucli urbà.** Pels carrerons del poble podem trobar casalicis senyorials del segle XIX, l'antic [safareig](#) i [matador](#) rehabilitats en una sala polivalent on s'organitzen actes culturals.

Llocs d'interès

- Cova de las Palomas.** Allí es forma una bella [cascada](#) d'aproximadament 20 metres d'altura.
- Embassament de Forata.**
- Riu Juanes.** Naix en el terme municipal. Són destacables els paisatges vora riu, així com la flora i la fauna que els habiten.
- Tabarla.** Paratge natural en el [riu Magre](#).
- Vall del riu Mijares.** Paisatge fluvial envoltat de masses boscoses.
- El Motrotón.** És la muntanya emblemàtica del poble, que destaca sobre la resta del paisatge.

Festes i celebracions

- **Sant Antoni Abad.** Les festes en el seu honor se celebren a partir del [17 de gener](#).
- **Falles.** Tenen lloc el cap de setmana posterior a Sant Josep ([19 de març](#)).
- **Festes Patronals.** El patró del poble és Sant Isidre Llaurador, celebrat el cap de setmana més proper al [15 de maig](#) amb una fira de maquinària agrícola.
- **Festes Majors.** Se celebren a mitjan [agost](#). Hi destaca la cavalcada en la qual participen un gran nombre d'habitants del poble, les [revetles](#), i per descomptat el concurs de "Pisto", en el qual tots es disfressen i ballen fins a l'alba, donant pas a la setmana taurina amb [bou en corda](#), grans concursos de ramaderies i [bou embolat](#).

Macastre

Geografia

Situat entre les conques dels rius Bunyol i [Magre](#). El relleu és bastant accidentat i constituït per petites elevacions i llomes de materials [cretacis](#) integrats en el [Sistema Ibèric](#). En la meitat nord destaca el [tossal](#) del Castell (430 [msnm](#)), al peu de la qual s'estén la població, després de salvar la rambla de l'Horteta, el terreny torna a elevar-se com en el Puntal de Santa Bàrbara (400 m) i el de la Foia de l'Estanquera (429 m); després sobrevé la vall del riu Magre i a l'altre costat, en l'extrem sud, comencen els primers contraforts de la serra de Dosaigües, de majors proporcions que les altures en terme de Macastre.

Història

Les restes de poblament humà més antigues que s'han trobat a Macastre corresponen a l'[edat del bronze](#); de l'any 713 hi ha un tractat de capitulació en què ja es testimonia la presència musulmana; de l'any [1122](#) hi ha notícia de què el rei d'Aragó [Alfons I](#) (1073-1134) recaptava [paries](#) als [almoràvits](#); en [1232](#), rere la capitulació de [València](#), els castells, viles i alqueries són organitzats en feus i repartits per [Jaume I](#) (1208-1276) de manera que donen lloc al senyoriu de Bunyol que abraçava, si fa no fa, els límits de l'actual comarca de la Foia de Bunyol i que fou concedit, el [28 d'abril](#) de [1238](#), a [Roderic de Liçana](#), el qual va transferir-la a l'[orde de l'Hospital](#). Fins a l'[expulsió dels moriscs de 1609](#), la població creixia ràpidament –64 famílies en el [desarmament](#) del [1563](#) i 98 en la tatxa del [1602](#), ajudada per la importància estratègica del seu castell, a cavall dels regnes de València i de [Castella](#); però eixa espenta demogràfica fon frustrada amb el desterrament dels moros i, si bé el [10 de novembre](#) de [1611](#) es va concedir [carta de poblament](#) a diverses famílies cristianes pel senyor territorial, en [Gaspar Mercader i Carroç](#), senyor de Macastre, els nous pobladors no arribaven a la vintena. Fins al segle XVIII no es va produir la recuperació demogràfica, que des de llavors ha anat en ascens moderat fins a la davallada de població que tingué lloc en les dècades centrals del segle XX.

Monuments[modifica]

Entre els llocs d'interés dins del nucli urbà es troben la *Plaza de los Árboles*, amb arbres centenaris, la font del Bolot, realitzada en les primeries del segle XX amb rajoles d'[estil moderniste](#) i una bona mostra de l'arquitectura rural d'interior. Del seu patrimoni destaca:

- **El castell.** Bressol de la població, ja que la seua fundació podria datar-se de l'**Edat del Bronze**, encara que el seu floriment és d'època islàmica (**segle XI**). Actualment es troba en estat de ruïna i l'ajuntament està estudiant crear-hi un parc arqueològic.
- **Església de la Transfiguració del Salvador.** Construïda en el segle XVII, té un bonic **campanar barroc**.

Església i plaça de l'Església.

Nau de l'església parroquial.

Ajuntament.

Font de la *Plaza de los Árboles*.

Plaza de los Árboles, 11.

Alboraiç

Geografia

El municipi d'Alboraiç, de [predomini lingüístic castellanoparlant](#), està situat en el marge dret del [riu Bunyol](#), al capdamunt d'un xicotet [tossal](#), a 304 metres sobre el nivell de la mar, i està circumdat per dos barrancs. La superfície està trencada pels rius Bunyol i [Magre](#), nombrosos barrancs i torrents i no posseïx elevacions notables. La part de major altitud és una estreta i allargada faixa de terreny que arriba fins a la [Serra de Dosaigües](#). A més d'una àmplia xàrcia de sendes rurals, en el terme d'Alboraiç trobem diverses fonts i paratges naturals, com ara el popularment conegut com a la Vall Feliç. També destaquen llocs com el parc de Sant Jaume, el Lloc del Miracle, el Molí de la Llum i el Centre d'educació ambiental (ACTIO). El terme municipal posseeix diverses zones molt riques en restes arqueològiques d'èpoques romana i àrab, com ara el Prat del Ball o el Regajo.

Història

Alboraiç va ser una població rellevant durant la dominació musulmana, rebent el nom d'*Al-buráyj* ('la Torreta' en [llengua àrab](#)), en honor de la torre islàmica que presidia el municipi i que va ser progressivament destruïda pels avatars bèl·lics patits per la població.

En 1245 fou conquistada als àrabs per [Roderic de Liçana](#),^[1] al servici del rei [Jaume I](#), i va ser llar de nombrosos [moriscos](#) que van romandre allí fins a la seua [expulsió](#), quedant la seua població reduïda a la mitat. Va ser llavors quan el municipi va obtenir la seua escriptura de [carta pobla](#) de mans del Comte de Bunyol, amb el nom d'Alboraiç.

La misèria provocada, al llarg dels segles XVII i XVIII, per l'opressió dels comtes de Bunyol, va acabar en 1836 amb el Reial Decret que va incorporar a la Corona Alboraiç i els altres pobles del comtat.

Economia

Malgrat la presència dels dos rius i d'alguns barrancs, la superfície dedicada al [regadiu](#) representa una minsa part del total de terrenys conreats. El [secà](#) ocupa la major part, amb dedicació principal a [garrofers](#), [oliveres](#) i [vinyes](#). Els cereals, el tabac i altres conreus tenen una importància secundària.

Al sud hi ha àrees destinades al pasturatge de bestiar local i **transhumant**. La **indústria** es compon de tres fàbriques de paper, dues mecàniques, una de puntes de boixets, dues derivades del ciment, una draperia i dos de la construcció, que no només satisfan la demanda d'ocupació de la població, si no també dels pobles veïns, sobretot **Macastre** i **làtova**.

Nucli urbà. Al llarg del segle XIX el nucli urbà d'Alboraig va créixer cap al nord-est, seguint diversos carrers el traçat rectilini fins a la Plaça d'Espanya, així com cap al sud-est, en paral·lel a la carretera de **Torís**.

- **Església de Santiago Apòstol.** Construïda entre els segles XVII i XVIII i d'estil **neoclàssic**.
- **La Torre.** Edifici fortificat bastit per a residència dels senyors d'Alboraig, destinat actualment a alberg juvenil.
- **Jaciments arqueològics.** Cal destacar els d'època romana i àrab.

Casa del Miracle.

Carrer de la Penya.

Font de l'Agricultura.

Església parroquial.

Alberg juvenil Torre d'Alboraig.

Bassa de reg.

Llocs d'interés

En el terme d'Alboraig hi ha infinitat de fonts i brolladors, així com bells paratges naturals com el parc de Sant Jaume, Lloc del Miracle, Molí de la Llum, la Vall feliç, etc.

Bunyol

Geografia

Ocupa una superfície de 112,4 km² i en 2006 tenia una població de 9.571 habitants. El terme municipal té una forma allargada d'oest a est, amb un angle prominent cap a l'extrem nord. Tota la [Foia de](#)

[Bunyol](#) està formada per serres alineades de NO a SE, tallades per rambles que

formen [congosts](#) profunds i deixen alguns [altiplans](#) aïllats o moles i [tossals](#) allargats producte de l'[erosió](#). Les serres més importants del terme són les de [Malacara](#), a l'oest (punt culminant: Nevera, amb 1.118 [msnm](#)) i la Serra de la Cabrera al nord-oest, amb quasi 800 metres d'altura. Els vessants meridionals d'estes serres són, òbviament, les de solana, com ocorre amb la Solana de la Cabrera. Al sud-est de la ciutat es troben les terres més baixes en la llera del mateix riu Bunyol (uns 280 metres d'altitud) i en l'extrem oriental del terme es troba el vèrtex geodèsic de Miravalencia, a 442 metres d'altura, el nom de la qual és molt expressiu. El terme municipal de Bunyol es troba travessat pel riu homònim.

Història

Prehistòria

Els primers vestigis que coneixem de vida humana en la comarca es remunten fins a uns 50.000 anys [aC](#). Els jaciments prehistòrics més antics són del [Paleolític Mitjà](#), en el barranc de Carcalín; del [Paleolític Superior](#) (fa uns 20.000 anys) en la Cova de las Palomas i en la Cova Turche; del [mesolític](#) (fa uns 10.000 anys), en la Covalta de Ventamina; i de l'[Edat del Bronze](#) (fa uns 3.000 anys) en el tossals Mulet i Rotura.

Els [ibers](#) van arribar després de l'Edat del Bronze, tal com demostra la ceràmica trobada en el barranc de Monedi (Covalta); així com restes de murs en el Collado Umán i en la partida de Turche. Potser anomenaren al seu poblat *Bullon* o *Bilió*, que significava 'font'.

Època romana

Durant l'[època romana](#) (des de l'any 132 aC 711 de la nostra era) es produí el primer assentament estable, a partir del qual es formaria el poble actual, que rebé el nom de *Bullion* ('focus d'aigües') o *Balneolum* ('balneari').

Han aparegut restes en el Partior ([teules](#)), en els rius (murs i [rajoles](#)), en les Cabrillas ([monedes](#) i [estàtues](#)) i en Huerta Abajo (una [làpida](#)). També sobre la roca del castell va haver-hi inicialment una fortificació romana i és possible que el desaparegut poblat de Mirabonell siga d'origen romà.

Família Mercader

Bunyol i tota la seua comarca es va incorporar al [Regne de València](#) a mitjan segle XIII, durant la conquesta de València per [Jaume I](#). Entre els que acompanyaven el rei estava el senyor Roderic de Lizana que "va meréixer per raó dels seus molts serveis i gastos, rebre l'endemà de mans del Rei, els Castells i Viles de Bunyol, [Monroy](#) i [Amacasta](#)" i també "els llocs de [Hiatava](#) i [Alboraig](#), amb els hòmens i dones de qualsevol llei i condició, amb els seus termes i pertinences, la donació dels quals va tindre lloc a 27 d'abril de 1238".

Des de juny de 1304 fins a 1415 van constituir, junt amb el senyoriu veí de [Xiva](#), el patrimoni valencià dels Comtes d'Urgell per haver-los recomprat [Jaume el Just](#) per al seu fill Alfons casat amb l'hereva d'Urgell, [Teresa d'Entença](#), senyora també de [Xiva](#). L'any 1363 fou presa per [Pere el Cruel](#) durant

la guerra dels Dos Peres.[1] En 1382, Guillem Ramon de Montcada i de Peralta intercanvià amb Pere II d'Urgell la baronia de Cervelló i les viles de Sant Vicenç dels Horts i Piera a canvi de la meitat de les baronies de Bunyol, Xiva i Xestalgar.[2] La revolta del comte d'Urgell, arran del [compromís de Casp](#)[3] ocasionà l'alçament del castell contra Ferran d'Antequera en 1413, però el castell fou assetjat i vençut.[4] La confiscació del patrimoni de Jaume II d'Urgell feu que el senyoriu de Bunyol passara a mans de la Corona d'Aragó. El rei Alfons el Magnànim el va vendre més tard a Berenguer Mercader, el seu cambrer major. D'esta forma, la família Mercader, una de les més representatives de València, es va vincular a la Foia de Bunyol des de 1425 fins a 1836, any en què el senyoriu va passar definitivament a la Corona.

Amb Felip III, Bunyol i la seua comarca es convertiren en Comtat de Bunyol, el primer comte del qual fon el senyor Gaspar Mercader i Carròs, el 3 de maig de 1604.

Repoblacions[modifica]

Carta pobla de Bunyol (1611)

Després de la conquesta de Jaume I, la comarca va continuar estant habitada per veïns musulmans, fins a tal punt que els cristians eren minoria (menys del 10%). Per això l'expulsió morisca de 1609 va crear una situació de veritable i autèntica catàstrofe. Moltes aldees van quedar desertes des de llavors per a no tornar a poblar-se mai (entre elles Mirabonell) i Bunyol va quedar quasi deserta.

El comtat de Bunyol va ser repoblat en 1611 amb 81 nous pobladors procedents de Mallorca. A Bunyol 33; i 16 en cada u dels pobles d'làtova, Macastre i Alborache. Les repoblacions posteriors serien d'aragonesos, per això tota la Foia parla castellà.

La corona

Mapa dels termes municipals de Setaigües, Bunyol, Xiva (Foia de Bunyol) i Macastre (1717)

Amb les Cartes Pueblas es regularien les relacions entre els nous pobladors i els seus senyors, sent la majoria d'elles molt desfavorables als primers. Açò va fer que hi haguera una contínua resistència dels vassalls per al pagament de tributs, amb plets i revoltes antisenyorials; sobretot a partir del segle XVIII. Així, en 1797, els veïns del Comtat lluiten per incorporar-se a la corona, donant 12.000 florins al Marquès de Malferit, Comte de Bunyol, encara que els intents anteriors ja havien fracassat (com el de 1761). Vist i revist el procés, "sorollós plet que va durar 39 anys" el ministeri de Gràcia i Justícia expedia la següent resolució el 19 de gener de 1836: "S'hi declara haver lloc a la incorporació de la vila de Bunyol i els llocs d'làtova, Alborache, Macastre i Setaigües amb la jurisdicció, regalies i drets que

va gaudir Malferit... entregant-se-li els 70.588 quinzets i 80 morabatins". Així finalitzava el plet segons el "Memorial Ajustat" i s'incorporava el Comtat a la Corona.

Segles XIX i XX[modifica]

La primera part del segle XIX es caracteritza per les guerres. Primer contra la invasió francesa i després amb les [guerres carlines](#), ja que Bunyol va estar directament implicat en els dos conflictes deguts a la importància estratègica del port de Las Cabrillas com a accés natural cap a [València](#). Allà es combaté la [batalla de Bunyol](#) de 1837, en la qual els carlins derrotaren els liberals de [José Creuhet](#),^[5] i amb el castell, utilitzat com a fortalesa i quarter, afectant molt negativament a la seua conservació.

Segons el ministre lliberal [Pascual Madoz](#), en el segle XIX Bunyol produïa en l'agricultura [blat](#), [ordi](#), [avena](#), [dacsà](#), [seda](#), [raïm](#), [olives](#), [garrofes](#), [panses](#), [llegums](#), [fruites](#) i [hortalisses](#). Tenia bestiar de llana i [cabrum](#) i abundant caça ([llops](#), [rabosots](#), [llebres](#), etc.). Quant a la indústria, té l'agrícola (vi, oli, seda...) set fàbriques de paper, sis molins fariners i dos batans, per a batanejar les mantes i un poc de drap bast.

Al final del segle XIX es produirà una gran expansió econòmica derivada d'una sèrie de fets: la fi de les guerres carlines (1833-1876); l'[abolició dels senyories](#) (1836); la millora de les vies de comunicació tant pel Camí Reial de las Cabrillas (1847) com per la via fèrria (1887); les innovacions tècniques en l'agricultura; i, sobretot, el definitiu desenvolupament de la indústria, tant de la paperera (la més antiga que ve des de 1700); com de la tèxtil (filats i sedes, després en decadència) fins que aparegueren les cimenteres ja a principis del segle XX (1917). Bunyol es va convertir així en un dels municipis amb més tradició industrial de la província de València i nucli d'uns dels moviments obrers més clàssics i potents, com en el cas del [conflicte de COINTEX de 1975-76](#). La localitat ha tingut des d'aleshores una important tradició sindical i d'esquerres.^[6]

La Torre de telegrafia òptica de Bunyol és una torre òptica amb fusileres, actualment en estat de ruïna, que es troba en els contraforts de la [Serra de la Cabrera](#), al [Portell de Bunyol](#), proper a l'[autovia A-III](#).^[2] És una de les torres de la línia Madrid-València, el que li confereix una importància historicoartística dins de les construccions telegràfiques de mitjans del segle XIX que van revolucionar la missatgeria.^[3] També se la coneix com a Torre òptica El Portillo.^[2]

La [telegrafia òptica](#) és un invent que es remunta al segle de la [Il·lustració](#), el segle XVIII. Va ser un avanç tecnològic de gran importància, nascut a [França](#), que va facilitar la ràpida transmissió de notícies. A [Espanya](#) les línies de [telègraf òptic](#) no es van aixecar fins a la [dècada de 1840](#), època que ja a [Europa](#) començava a funcionar la [telegrafia elèctrica](#). Per motius de seguretat es va rebutjar aquest últim tipus de telegrafia donat el perill de tall de cables per [bandolers](#) o insurgents.^[4]

Aquestes torres van ser construïdes entre 1848 i 1849 per posar en marxa un servei de missatgeria ràpida que suposés una gran revolució en la comunicació postal del segle XIX entre la capital i la perifèria del país. Aquest sistema permetia que un missatge es transmetés de la primera a l'última volta en tan sols trenta minuts.^[4]

La línia Madrid-València comença la seva construcció a 1848 i el seu funcionament un any més tard amb trenta torres. La primera estació era a Madrid a l'edifici de la Duana, actual Ministeri d'Economia i Hisenda al començament del carrer Alcalá i el final al convent de Sant Francesc de [València](#), avui desaparegut. Dins de la [Comunitat Valenciana](#) les torres, en total nou, se situen en [Villargordo del Cabriel](#), [Fuenterrobes](#), [Requena](#), [Bunyol](#), [Godelleta](#), [Xiva](#) i [València](#). Es va aixecar més dins de la Comunitat Valenciana la línia València-Barcelona amb torres [El Puig](#), [Sagunt](#), [Almenara](#), [Orpesa](#), [Torreblanca](#), [Alcalà de Xivert](#) i [Santa Magdalena de Polpís](#).^[4]

Els telegrafistes van ser principalment militars llicenciats els quals es consideraven preparats per a aquesta missió. Molts excombatents de la [Primera Guerra Carlina](#) van entrar en el servei per considerar-se els més indicats per les penalitats que haurien de suportar. L'organització que es va donar al cos de telègrafs va ser paramilitar amb un nivell superior (facultatiu) amb accés al **codi secret** i altre inferior compost per operaris. Les línies s'organitzaven militarment en divisions amb direcció a cada capital de província i cada divisió en quatre o cinc seccions composta al seu torn de cinc o sis estacions. El personal reclutat, entre oficials de l'exèrcit, el componien els inspectors de línia, de 1a i de 2a classe. El primer era [José María Mathé Aragua](#) i dels segons hi havia dos per cada línia. La dotació teòrica de cada estació era de dos operaris, més un auxiliar. Els torrers s'alternaven entre si per torns. Perquè un servei així funcionés amb diligència s'exigia una rigorosa disciplina que exigia una organització paramilitar. Els edificis aixecats per servir de suport a aquest nou avenç tecnològic van ser dissenyats com torres defensives fortificades, com la que es troba a [Bunyol](#) o es van ocupar altres edificis prou fortificats. Per [ordre ministerial](#) d'un de març de 1844 s'assenyalaven les condicions que havien de complir els llocs on es col·loquessin les estacions repetidores del [telègraf òptic](#):

- La distància entre les estacions seria com a mínim de dues [llegües](#) i màxim de tres, tenint en compte els [accidents geogràfics](#).
- Haurien de seguir les [carretes](#) existents buscant la seguretat més gran de les zones transitades.
- Les estacions es fixarien en poblacions sempre que fos possible.
- A les capitals de [província](#) s'hauria de procurar col·locar les estacions al mateix edifici que les autoritats civils o militars.
- Eren preferibles [edificis fortificats](#) de l'Estat, torres d'[esglésies](#) o [ermites](#), [castells](#) o cases fortes que puguin defensar-se en cas de necessitat.
- S'hauria de mantenir l'alineació sempre que fos possible procurant un radi visual de la línia perpendicular al capdavant de cada torre, tot i que segons escriu [Madoz](#): *la major i més essencial avantatge que porta, sense disputa, la nostra màquina telegràfica a totes les altres conegudes és la del fet que els seus signes són visibles amb la mateixa claredat des de tots els punts de l'horitzó, al pas que a la d'altres països la percepció d'aquells sols és exacta quan s'observen en una direcció perpendicular*^[4]

Castell de Bunyo

Article principal: [Castell de Bunyol](#)

Porta principal del castell de Bunyol

Assentat sobre dos massissos rocosos domina la ciutat i tota la [Foia de Bunyol](#), i s'estén de nord-oest a sud-est ocupant aproximadament 400 m de longitud. La seua importància estratègica es basava en el fet de trobar-se en l'antiga frontera entre [Castella](#) i [València](#). La construcció ocupa el centre de la població i està format per dos recintes situats sobre una cresta rocosa entre la fossa del riu de Bunyol i el barranc de Borrunes, separats per fosses artificials que se salven mitjançant ponts defensats per torres que fan la funció de portes. Una primera fossa separa el recinte militar de la zona de les Vendes, des de la qual d'una altra manera podria accedir-se a peu pla. La segona fossa aïlla la zona residencial, reforçant-ne la posició defensiva. El primer recinte és un polígon format per un llenç recte, flanquejat per dues torres en els angles i una torre central d'accés que defén la porta, i una muralla que corona els escarps de la penya. D'eixa manera es defén un espai ampli i pla, l'antiga plaça d'armes, el recinte fortificat de la qual es trobava dotat d'un cos de ronda perforat per sageteres. Actualment eixe espai està ocupat per modestos habitatges adossats a les muralles, que emmascaren de manera eficient el caràcter militar del lloc, i que són, en tot cas, posteriors a [1845](#).

En el centre del castell, es troba la [torre de l'homenatge](#), la més destacada del conjunt, domina el pont i fossa, servint de comunicació al seu través al segon recinte del castell (recinte sud). La forma i disposició del pas és una simple mina perforada en el nucli massís de la torre. A l'única habitació s'accedia per una porta des de les plantes altes del palau gòtic, actualment desaparegudes. El recinte sud alberga les instal·lacions residencials de la fortalesa. Es conserva part del palau gòtic, l'anomenada sala de l'*Oscurico*, una sala rectangular adossada per un dels seus costats a la cara oest de la torre de l'homenatge. Segons sembla, originàriament estava dividida en dos pisos però hui dia és una sola nau restaurada que alberga exposicions i esdeveniments culturals i l'únic vestigi de l'antiguitat del recinte són els arcs ogivals que el recorren pel seu interior. L'antiga dependència-palau dels comtes és l'estructura de la façana sud, adossada per la capçalera al capdavant oriental de la muralla, actualment en reconstrucció. I l'església del Salvador, que actualment alberga el Museu Arqueològic, hagué de ser construïda com la majoria de les dependències que coneixem, entre la segona meitat del [segle XIII](#) i la primera meitat del [segle XIV](#). És una nau amb volta de mig punt, llunetes i dos arcs que la dividixen en tres trams. Els tres edificis flanquegen una plaça grollerament triangular per la qual descendix el carrer del Castell. Eixe recinte sud conserva també algunes cases encara habitades. El carrer del Castell es resol en una escarpada costa que permet l'accés cap al barri antic del poble, el carrer de Mallorquins, després de travessar la porta fortificada denominada 'la Torreta'. És l'accés que la fortalesa té pel costat meridional. Està compost per una escalinata i la torre se situa en la cota més baixa del castell. L'arquitectura del castell és relativament unitària i de bona factura. Combina repetidament els llenços de tapial i de fàbrica de carreus, fet que, unit a les contínues reformes i ocupacions, fa difícil l'ordenació cronològica dels diferents elements i fases constructives. Al mateix temps, el caràcter de residència senyorial, primer, i la intensa ocupació que va ser objecte des de la seua emancipació, han contribuït a mantenir i enriquir la seua sòbria imatge.

Festes

La [Tomatina](#) en la seua edició de l'any [2006](#)

•**La Tomatina** és una gran festa popular en la qual milers de persones s'embullen a tomataades uns contra altres. L'acte té lloc a l'agost, el darrer dimecres, entre les 12 i les 13 hores, en el recinte de la

Plaça del Poble. La Tomatina s'ha convertit en l'acte que dona més personalitat a la Fira i Festes de Bunyol, i és una festa de gran projecció nacional i internacional.

•**El *Mano a Mano* musical.** Es realitza en l'Auditori de Sant Lluís, amb les dues **bandes sinfòniques** locals, la *Sociedad Musical L'Artística Los feos* amb 150 músics, i el *Centro Instructivo Musical La Harmónica Los litros*, amb uns altres 150 músics, entre els quals hi ha molta rivalitat.

•**Nit de Sant Joan.** Se celebra en divendres, al voltant del **24 de juny**. En el marc d'una multitudinària **revetla**, en el parc de Borrunes, es tria la Reina de les Festes de Bunyol.

•**Fira i Festes de Bunyol.** Se celebra l'última setmana d'agost, en honor de Sant Lluís Bertrán i la Verge dels Desemparats, patrons de Bunyol. Durant eixos dies es realitzen multitud d'actes festius, carrera popular, processons, concursos gastronòmics de paelles, *mojete*, gaspatxos, Festa del *Mantón*, Festa del Litre, Dies de les Músiques, etc.

•**Bienal de Bunyol.** Se celebra cada any al llarg del mes de **juliol** alternativament els anys parells la Bienal de Música i els imparells la Bienal de les Arts Plàstiques.

•**Vive el Castillo.** Es tracta d'una iniciativa de la regidoria de Turisme que reuneix els artistes i artesans al recinte del **Castell de Bunyol**, on mostren cada diumenge primer de mes els seus treballs i les seues propostes creatives.